

การศึกษาเปรียบเทียบเรื่องเอกัตลักษณ์ตามหลักอภิชาติ 6 และจริต 6
ในพระพุทธศาสนา
A STUDY OF PERSONIFICATION ACCORDING TO CHARACTERISTIC
BEHAVIOR ON ABHIJĀTA 6 AND CARITA 6 IN BUDDHISM

กฤษณา เลิศสุขประเสริฐ*

นวลวรรณ พูนวสุพลฉัตร*

บทคัดย่อ

บุคคลแต่ละคนที่เกิดมาในโลกนี้ จะมีลักษณะนิสัยและพฤติกรรมที่แสดงออกทำให้ปรากฏเป็นเอกัตลักษณ์หรือบุคลิกลักษณะ ซึ่งอาจสืบเนื่องมาจากจิตสันดานเดิมหรือสภาพแวดล้อมทางสังคมในปัจจุบันก็ได้ โดยบริบทนี้ การสำแดงตัวตนของบุคคลให้ปรากฏออกมาเป็นเอกัตลักษณ์จะอยู่ในขอบข่ายของหัวข้อธรรม 2 หมวดคือ อภิชาติ 6 และ จริต 6 ในพระพุทธศาสนา ดังนั้นบทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบข้อแตกต่างและผลกระทบต่อสังคมของบุคคลตามอภิชาติ 6 และจริต 6 ตลอดจนแนวทางอบรมพัฒนาตามอภิชาติ และจริต นั้นๆ ด้วย กล่าวคือ บุคคลเกิดในสกุลต่ำเรียกว่ากัณหาภิชาติ เกิดในสกุลสูงเรียกว่าสุกกาภิชาติ พระพุทธศาสนาไม่ถือเรื่องชาติกำเนิดเป็นสำคัญ แต่ถือหลักการประพฤติปฏิบัติเป็นตัวตั้ง ถ้าทุกคนประพฤติสุจริตก็จัดเป็นพวกสุกกาภิชาติหมด ถ้าทุกคนประพฤติทุจริตก็จัดเป็นพวกกัณหาภิชาติหมด และถ้าพวกสุกกาภิชาติปฏิบัติจนบรรลุพระนิพพานถือว่าพ้นจากกรรมดำหรือขาว เข้าถึงโลกุตตรธรรมแล้ว แม้ในส่วนของจริต 6 ซึ่งได้แก่บุคคลตามราคะจริต โทสะจริต โมหะจริต สัทธาจริต พุทธิจริต หรือญาณจริต และวิตกจริต ก็เช่นกัน เป็นวิธีการสังเกตศึกษาบุคลิกลักษณะของคน เพื่อจะได้แนะนำฝึกอบรมได้เหมาะสม และในทำนองเดียวกันก็เป็นประโยชน์ในการคบหาสมาคมด้วย ทุกคนตามอภิชาติและจริตล้วนมีผลกระทบต่อสังคม กล่าวคือถ้าเป็นฝ่ายทุจริต สังคมหม่มมากก็จะเดือดร้อนวุ่นวาย ถ้าเป็นฝ่ายสุจริต สังคมก็จะเจริญก้าวหน้า อยู่เย็นเป็นสุขกันทั่วหน้า การพัฒนาฝ่ายทุจริตให้เป็นฝ่ายสุจริตจึงเป็นหัวใจของการศึกษาเรียนรู้เอกัตลักษณ์ของอภิชาติ 6 และจริต 6

คำสำคัญ : จริต 6; เอกัตลักษณ์; อภิชาติ 6

*หัวหน้าภาควิชาวิทยาศาสตร์สื่อความหมายและความผิดปกติ คณะแพทยศาสตร์ รพ.รามธิบดี

*อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาชีวิตและความตาย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ABSTRACT

All the individual born into this world are of personality and behavior of their own as called innate character or personification which might be successive from the past continuity of subliminal consciousness or the present social environment. To this context, any identification and personification of the individual are confined to the groups of Dhamma, i.e. the six types of lineage and the six types of characteristic behavior as cited in Buddhism. Thus this article is of objectives to compare the difference between those groups of Dhamma and their effect to the social order, while the methods to train people of those characteristics are also suggested. That is to say, Buddhism is regardless of whether the well-born or the low-born as the supreme but a good conductor according to meritorious actions. For example, any good conductor shall be called Sukkābhijāti type, and on the contrary, any bad conductor called Kanhābhijāti type. The one who has practiced strictly till his attainment to Nibbāna is regarded as the most Sukkābhijāti type. In the case of a person of a characteristic behavior, i.e., one of lustful temperament, of hasting temperament, of deluded temperament, of faithful temperament, of intelligent temperament, and of speculative temperament, they are the subjects of observation and consideration for the sake of individual supervision and/or training as well as association. Any type of a person belongs to those characteristics, if following the way of unwholesome action, may cause serious troubles to the society, and on the contrary, if being wisely recommended and trained, shall cause prosperity and calmful happiness to society through public generally.

Keywords: Abhijati 6; Carita 6; Personification

1. บทนำ

แนวคิดเรื่องการเรียนรู้เกี่ยวกับเอกลักษณ์ บุคลิกภาพ อุปนิสัย หรือลักษณะนิสัยของบุคคล เพื่อประโยชน์ แก่การคบหาสมาคมหรือหลีกเลี่ยง และเพื่อการให้คำแนะนำปรึกษาหรือฝึกอบรมพัฒนานั้นมีมาช้านานแล้วตั้งแต่สมัยพุทธกาล ยกตัวอย่างเช่นในวาเสฏฐสูตร พระพุทธเจ้าตรัสกล่าวเสฏฐะและภราทวาชะว่า กำหนดของสัตว์ทั้งหลายแตกต่างกัน หลายเผ่าพันธุ์ แม้แต่ต้นไม้ใบหญ้าต่างก็มีรูปร่างสีฐานสำเร็จมาแต่กำเนิด เพราะธรรมชาติของมันต่างกัน หนึ่ง แม้พวกแมลงต่างๆ สัตว์สี่เท้าสองเท้า สัตว์เลื้อยคลาน หรือสัตว์น้ำ สัตว์ปีกที่บินไปในอากาศ ต่างก็มีรูปร่างสีฐานแตกต่างกันไปตามเผ่าพันธุ์และธรรมชาติของมัน แต่พวกมนุษย์หาเป็นเช่นนั้นไม่ ไม่ว่าจะ

เป็นชาติเผ่าพันธุ์อะไร ก็มีรูปร่างลักษณะเช่นเดียวกัน เช่นมีศีรษะ ใบหู นัยน์ตา จมูก ริมฝีปาก คิ้ว คอ บ่า ท้อง หลัง สะโพก ออก ซอกอวัยวะ อวัยวะสืบพันธุ์ มือ เท้า นิ้วมือ เล็บ แข้ง ขาอ่อน ผิวพรรณ เป็นต้น หรือเสียงก็ไม่แตกต่างกัน ในหมู่มนุษย์จึงไม่มีรูปร่างลักษณะแตกต่างกันมากมาย เหมือนในกำเนิดอื่นๆ เพราะฉะนั้นสิ่งที่แยกแยะหรือชี้ชัดว่าใครมีคุณสมบัติแตกต่างกันจึงต้องดูที่เอกลักษณ์ บุคลิกภาพ อุปนิสัย และพฤติกรรมการแสดงออกอื่นๆ ว่าเป็นทุจริตหรือสุจริตธรรม (ม.ม. (ไทย) 13/454-461/572-583)

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 (2521 : 3) เมื่อคราวเสด็จประพาสยุโรปครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2440 ได้เสด็จฯ ไปเยี่ยมพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ขณะดำรงพระราชอิสริยยศเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร ที่กำลังทรงศึกษาอยู่ที่มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ ประเทศอังกฤษ และทรงพระราชนิพนธ์โคลงสุภาษิตไว้ในสมุดบันทึกประจำวัน (อนุทิน-Diary) ของพระราชปิโยรสดังนี้

ฝูงชนกำเนิดคล้าย	คลึงกัน
ใหญ่ย่อมแพศผิวพรรณ	แพกบ้าง
ความรู้้อาจเรียนทัน	กันหมด
เว้นแต่ชั่วตีกระด้าง	อ่อนแท้ฤาไหว

เอกลักษณ์หรือบุคลิกภาพ เป็นลักษณะนิสัยอันแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมต่อบุคคลอื่นๆ ในภายนอกนั้น ในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่าจริยาหรือจริต ซึ่งตามศัพท์แปลว่า ความประพฤติหรือพื้นเพของจิตของแต่ละบุคคล ซึ่งจะหนักไปในทางใดทางหนึ่งในหกทางนี้คือ รากจริตหนักไปในทางรักสวรักร่าง 1 โทสจริตหนักไปในทางฉุนเฉียวโกรธง่าย 1 โมหจริตหนักไปในทางความหลง 1 สัทธาจริตหนักไปในทางเชื่อง่าย 1 พุทธิจริตหนักไปในทางคิดมาก ไม่เชื่อใคร 1 วิตกจริตหนักไปในทางฟุ้งซ่าน 1 (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) , 2553 : 189-190)

จริต 6 มีที่มาในมหานิทเทส ขุททกนิกาย แห่งพระสุตตันตปิฎก ตอนสาริปุตตนิทเทส ว่าด้วย พระสารีบุตรเถระกล่าวสรรเสริญพระพุทธคุณที่ว่า ทรงมีพุทธจักขุ ทรงทราบว่าบุคคลเช่นนี้ๆ เป็นคนจริตอะไร แล้วทรงแนะนำการฝึกอบรมโดยวิธีให้กัมมัญฐานอันเป็นสปปายะแก่จริตนั้นๆ ไว้ด้วย (ขุ.ม. (ไทย) 29/190/545-546)

ในพระพุทธศาสนา นอกจากมีการจำแนกบุคคลตามจริต 6 แล้ว ยังมีการจำแนกอีกลักษณะหนึ่ง เรียกว่า อภิชาติ 6 มีเรื่องที่พระเจ้าอชาตศัตรูกราบทูลถึงลัทธินัตถิกวาทของเจ้าลัทธิตีช้อมักขลิโคสาละว่า ทุกสิ่งทุกอย่างในโลกนี้ไม่มีเหตุปัจจัย แม้แต่ผู้ที่ถือกำเนิดมาจากภพภูมิหรือโคตรต่างๆ มี อภิชาติ 6 เป็นต้น (ที.สี. (ไทย) 9/168/54-55)

อย่างไรก็ดี ในที่นี้ได้อธิบายแนวคิดของมักขลิโคสาละว่าเป็นอย่างไร แต่พระพุทธโฆสาจารย์อธิบายไว้ใน อรรถกถา ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค เพียงระบุว่า สถานภาพของทุกคนชื่อว่า อภิชาติ เช่น พวกโจรเรียกว่ากัมมหิชาติ คือบอกถึงกำเนิดในฝ่ายธรรมดำ (ที.สี.อ.(ไทย) 168/147)

ในขณะเดียวกัน ในที่ชฌนิกาย ปาฐกถวรรค ได้ยก อภิชชาติ 6 มาจำแนกเป็นกลุ่มบุคคล 3 จำพวกคือ พวกรธรรมฝ่ายดำ ฝ่ายขาว และพวกไม่ดำไม่ขาว โดยยึดถือการปฏิบัติทุจริตหรือสุจริต เป็นตัวตั้ง (ที.ปา. (ไทย) 11/329/329)

การศึกษาเรื่องเอกัตลักษณ์ของบุคคล ในเชิงจิตวิทยาที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา คือเรื่อง อภิชชาติ 6 และจจริต 6 ในเชิงศึกษาเปรียบเทียบยังไม่เคยปรากฏว่ามีผู้ใดกระทำมาก่อน ดังนั้นผู้วิจัย จึงสนใจที่จะศึกษา 2 เรื่องนี้ ทั้งในแง่ความหมาย วิธีจำแนกประเภท ข้อเปรียบเทียบ ทั้งในด้าน ความแตกต่างและผลกระทบของบุคคล 2 กลุ่มนี้ ที่มีต่อสังคม และวิธีการแก้ไขโดยการแนะนำและ ให้การฝึกอบรมเพื่อให้พัฒนาตนเป็นคนดีมีคุณค่าทำประโยชน์ให้แก่สังคมต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาเรื่องเอกัตลักษณ์ของบุคคลตามหลักอภิชชาติ 6 และจจริต 6 ในพระพุทธศาสนา

2.2 เพื่อเปรียบเทียบเอกัตลักษณ์ของบุคคลตามหลักอภิชชาติ 6 และจจริต 6 ในพระพุทธศาสนา

3. วิธีการศึกษา

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ คือการวิจัยเอกสารที่ค้นคว้าคัมภีร์พระพุทธศาสนา และเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

4. ผลการศึกษา

ก่อนที่จะทำความเข้าใจเรื่อง “เอกัตลักษณ์” ขอแสดงคำที่เกี่ยวข้องมากที่สุด 3 คำ คือ “อัตลักษณ์”, “บุคลิกภาพ” และ “สถานภาพ” ดังนี้

4.1) อัตลักษณ์ (Identity) มีความหมายดังนี้ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2555 : 270)

1) ผลรวมของลักษณะเฉพาะบุคคล หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ที่ทำให้บุคคลนั้นหรือสิ่งนั้น เป็นที่รู้จักและจดจำได้

2) ความเป็นหนึ่งเดียวหรือสภาวะที่ไม่มีผู้ใดเหมือนคำว่า อัตลักษณ์ และ เอกลักษณ์ มีการใช้สลับกันในบางกรณี ขึ้นอยู่กับบริบทที่ใช้

4.2) บุคลิกภาพ (Personality)

บุคลิกภาพ (Personality) (ราชบัณฑิตยสถาน, 2555 : 40) หมายถึง ลักษณะเฉพาะของบุคคล ซึ่งเป็นพฤติกรรมในทุกด้านทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม ส่งผลต่อการปรับตัวต่อสิ่งแวดล้อมจนเป็นลักษณะเฉพาะตัวของบุคคลนั้น เช่นท่วงที วาจา การแต่งกาย วิธีแก้ปัญหา สภาพอารมณ์ ความเชื่อมั่นตัวเอง ความรู้สึกนึกคิด ที่มีต่อตนเองและผู้อื่น

4.3) สถานภาพ (Status)

คำว่า สถานะ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 1116) ตามศัพท์แปลว่า ความเป็นไป ความเป็นอยู่ และคำว่า สถานภาพ หมายถึง ฐานะ ตำแหน่ง หรือเกียรติยศ ของบุคคลที่ปรากฏในสังคม

อย่างไรก็ดี สถานภาพของบุคคลในสังคมอาจจำแนกได้ 2 จำพวกคือ สถานภาพตามชนชั้น (Caste) เช่น ตามวรรณะ 4 ของพราหมณ์ เป็นกษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร หรือชนชั้นในสังคมไทย เช่น เจ้ากับไพร่ นายกับบ่าวหรือข้าทาส เป็นต้น อีกพวกหนึ่งได้แก่สถานภาพทางสังคม (Social Status) หมายถึงสิทธิหน้าที่ตามบทบาทของบุคคล เช่นเขามีสถานภาพทางครอบครัวเป็นบิดา ดังนี้ เป็นต้น

ในบริบทของผู้วิจัย การรวมตรีเอกลักษณ์ (Trinity) ของคำศัพท์ทั้ง 3 คำนี้เป็นหนึ่งเดียว โดยใช้คำว่า “เอกัตลักษณ์” ให้ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Personification” (สอ เสถบุตร, 2495: 1130) ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับระบบชนชั้นในสังคมชมพูทวีปในสมัยพุทธกาล ที่การแสดงออกของบุคคลให้ปรากฏในลักษณะที่เรียกว่าเอกัตลักษณ์ มักเป็นไปตามระบบชนชั้นและสถานภาพทางสังคมตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยนั้น

อนึ่ง หากจะผนวกแนวคิดของ Ernest R. Hilgard ที่ว่า บุคลิกภาพ หมายถึง ลักษณะส่วนรวมของบุคคลที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน ซึ่งมีการผสมผสานคุณลักษณะภายนอก เช่น รูปร่าง หน้าตา กิริยาท่าทาง การแต่งกาย และพฤติกรรมต่างๆ กับคุณลักษณะภายใน เช่น ความคิด ความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยม อารมณ์ ที่มาหลอมรวมกันเป็นแบบอย่างของบุคคล จนมีลักษณะเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนที่เป็นแบบแผน พฤติกรรมและแบบแผนการคิดที่บุคคลนั้นปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่ตนกำลังเผชิญอยู่ มนุษย์แต่ละคนจะมีบุคลิกภาพที่แตกต่างกัน ไม่มีใครเหมือนกันไปทุกอย่าง แม้พี่น้องหรือฝาแฝดก็ตาม ทั้งนี้เพราะมนุษย์แต่ละคนมีความพิเศษและมีความเป็นหนึ่งในตัวของแต่ละคน (Unique) ตลอดจนมีการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่เป็นลักษณะเฉพาะตน (Ernest R. Hilgard, 1965: 109) ทั้งนี้โดยรวมเป็นหนึ่งเดียวเข้ากับอัตลักษณ์และสถานภาพของบุคคลทางสังคม ก็จะทำให้ความหมายของคำว่า “เอกัตลักษณ์ - Personification” มีความหมายครอบคลุมบริบทของงานวิจัยนี้ ซึ่งวิเคราะห์เรื่องอภิชาติ 6 และจริต 6 อย่างถูกต้องสมบูรณ์

เอกัตลักษณ์ของบุคคลตามอภิชาติ 6

คำว่า “อภิชาติ 6” ในที่นี้หมายถึง ชาติกำเนิด, ต้นตระกูล, ลักษณะ, หรือประเภทของบุคคล 6 จำพวกที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา กล่าวคือ ในปาฏิกวรรค ที่ขนิกายพระสุตตันตปิฎก เรื่องที่พระสารีบุตรเถระแสดงสังคีตีสสูตร พระสูตรว่าด้วยการสังคายนาแกภิกษุจำนวน 500 รูป ณ ท้องพระโรงหลังใหม่ ชื่อว่าอุพทตะของพวกเจ้ามัลละ เขตกรุงปาวา แคว้นมัลละ โดยมีพระผู้มีพระภาคประทับอยู่

คำว่า อภิชาติ ในอรรถกถาที่ขนิกาย สีสันชวรรค กล่าวหาหมายถึง การกำหนดหมายชนเป็นชั้นเป็นกลุ่ม เช่นหมู่คนที่ประพฤติอย่างนี้ๆ (ที.สี.อ. (ไทย) 168/147) กำหนดเรียกอย่างนี้ๆ

อรรถกถาอังคุตตรนิกาย ฉักกนิบาต อธิบายว่า อภิชาดหมายถึงชาติกำเนิด (อง.ฉก.อ. (ไทย) 3/57/139) ซึ่งก็หมายถึงวรรณะ 4 คือกษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร นั่นเอง

แท้จริงแล้ว ที่มาของคำว่า “อภิชาดิ 6” มีปรากฏในสามัญญผลสูตร ที่มณีกาย สีลขันธวรรค ที่กล่าวถึงมูลเหตุที่พระเจ้าอชาตศัตรู พระราชาแห่งแคว้นมคธ เคยเสด็จเข้าไป สอบถามปัญหาที่ทรงสงสัยกับพวกครูทั้ง 6 ซึ่งเป็นศาสดาเจ้าลัทธิร่วมสมัยกับพระพุทธเจ้า ในจำนวนนั้น มีศาสดาเจ้าลัทธิชื่อ มักขลิโคศาละ แสดงลัทธิถือหลักคำสอนของตนที่เรียกว่า “นัตถิกวาท” คือลัทธิที่ว่าไม่มีเหตุไม่มีปัจจัย ที่ท่านแสดงแก่พระเจ้าอชาตศัตรู มีความว่า

คำว่า “อภิชาดิทั้ง 6” (ที.สี.อ. (ไทย) 168/147) ที่หมายไว้ข้างต้นนั้น ในอรรถที่มณีกาย สีลขันธวรรค พระพุทธโฆสจารย์ได้อธิบายว่า ในลัทธิ นัตถิกวาทของมักขลิโคศาละนั้น อภิชาดิ คือ การกำหนดหมายชนเป็นชั้น เช่น โจรเป็นกัณหาภิชาดิ (สีดำ) นักบวชเป็นนินลาภิชาดิ (สีเขียว) นิครนถ์เป็นโลหิตาภิชาดิ (สีแดง) คฤหัสถ์เป็นหลิททาภิชาดิ (สีเหลือง) อาชีวกเป็นสุกกาภิชาดิ (สีขาว) นักบวชที่เคร่งครัดวัตรปฏิบัติเป็นปรมสุกกาภิชาดิ (สีขาวยิ่งนัก)

จะเห็นได้ว่าความหมายของอภิชาดิของลัทธิ นัตถิกวาท เป็นการกำหนดหมายชนชั้น คือ ใช้สีเป็นสัญลักษณ์เครื่องหมายเรียกประเภทของบุคคล ดังนี้

1. สีดำ	เรียกกัณหาภิชาดิ	หมายถึงโจร
2. สีเขียว	เรียกนินลาภิชาดิ	หมายถึงนักบวช
3. สีแดง	เรียกโลหิตาภิชาดิ	หมายถึงนิครนถ์
4. สีเหลือง	เรียกหลิททาภิชาดิ	หมายถึงคฤหัสถ์
5. สีขาว	เรียกสุกกาภิชาดิ	หมายถึงอาชีวก
6. สีขาวยิ่งนัก	เรียกปรมสุกกาภิชาดิ	หมายถึงนักบวชที่เคร่งครัดวัตรปฏิบัติ

แต่ในความหมายทางพระพุทธศาสนา ไม่ได้ให้ความสำคัญกับบุคคลโดยชาติกำเนิด แต่ถือความประพฤติปฏิบัติดีชอบตามหลักศีลธรรมเป็นเครื่องกำหนด ดังที่พระสารีบุตรเถระได้จำแนกอภิชาดิไว้แล้วใน สังคีตสูตร ซึ่งสามารถจัดแสดงได้ดังนี้ (ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๒๙/๓๒๙)

1. กัณหาภิชาดิ	หมายถึงคนที่เกิดในตระกูลต่ำ และประพฤติธรรมต่ำ คือทุจริตรธรรม ได้แก่อกุศลกรรมบถ 10 ประการ
2. กัณหาภิชาดิ	หมายถึงคนที่เกิดในตระกูลต่ำ แต่ประพฤติธรรมขาว คือสุจริตรธรรม ได้แก่ กุศลกรรมบถ 10 ประการ
3. กัณหาภิชาดิ	หมายถึงคนที่เกิดในตระกูลต่ำ แต่ประพฤติธรรมขาว คือสุจริตรธรรม จนได้บรรลุนิพพานที่ไม่ดำ ไม่ขาว กล่าวคือพ้นจากกุศลและอกุศลเป็น อสังขตธรรม พ้นจากสภาพปัจจัยปรุงแต่ง
4. สุกกาภิชาดิ	หมายถึงคนที่เกิดในตระกูลสูง และประพฤติธรรมขาว คือสุจริตรธรรม
5. สุกกาภิชาดิ	หมายถึงคนที่เกิดในตระกูลสูง แต่ประพฤติธรรมต่ำ

6. สุกกาภิชาติ หมายถึงคนที่เกิดในตระกูลสูง และประพฤดิธรรมชาว คือสุจริตธรรม จนได้บรรลุนิพพานที่ไม่ดำ ไม่ขาว กล่าวคือข้ามพ้นจากกุศลและอกุศล เป็นอสังขตธรรม พ้นจากสภาพปัจจัยปรุงแต่ง

เรื่องการถือชาติตระกูล เป็นเรื่องใหญ่มากในสมัยก่อนและสมัยพุทธกาลในหมู่ชนชาวชมพูทวีป โดยเฉพาะพวกที่ถือกำเนิดในตระกูลพราหมณ์ ดังในอัครัญญสูตร (ที.ปา. (ไทย) 11/113/84) ที่วาเสฏฐะและภารทวาชะ ศิษย์ของพราหมณ์เข้ามาบวชเป็นสามเณรขณะถือติดถียปริวาส เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสถามว่า พวกพราหมณ์ไม่ดำไม่บริภาษเธอทั้งสองบ้างหรือ สามเณรทั้งสองกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกพราหมณ์กล่าวอย่างนี้ว่า “วรรณะที่ประเสริฐที่สุด คือพราหมณ์เท่านั้น วรรณะอื่นแล้ว

พระพุทธเจ้าตรัสว่าวาเสฏฐะและภารทวาชะ ก็ปรากฏชัดอยู่ว่า นางพราหมณ์ของพราหมณ์ทั้งหลาย มีระดูบ้าง มีครรภ์บ้าง คลอดอยู่บ้าง ให้ลูกดีมนมบ้าง ก็พราหมณ์เหล่านั้นเป็นผู้เกิดทางช่องคลอดของนางพราหมณ์ทั้งนั้น ยังกล่าวอย่างนี้ว่า “วรรณะที่ประเสริฐที่สุด คือพราหมณ์เท่านั้น ฯลฯ เป็นทายาทของพระพรหม” ก็พราหมณ์เหล่านั้นกล่าวตู่พรหมและพูดเท็จ พวกเขาจะต้องประสบสิ่งที่ไม่ใช่บุญเป็นอันมาก ในอัสสลายนสูตร (ที.ปา. (ไทย) 11/114/85) พระพุทธเจ้าตรัสกะอัสสลายนมาณพถึงเรื่องวรรณะ 4 จำพวกในอดีต ตอนที่ อสิตเทวฤาษีก่อกะพราหมณ์ฤาษี ถึงการถือกำเนิดในครรภ์มิได้เพราะปัจจัย 3 ประการมาประชุมพร้อมกัน กล่าวคือ 1. มารดาบิดาอยู่ร่วมกัน 2. มารดามีระดู 3. คันธัพพะ (ปฏิสนธิวิญญาน) ปรากฏ (ม.ม. (ไทย) 13/411/514)

ข้อนี้เป็นการตอกย้ำว่า การถือกำเนิดในครรภ์มนุษย์มิใช่เพราะพรหมบรรดาลให้เป็นไปบุคคลจะไปเกิด ณ ที่ใดย่อมเป็นไปตามกรรม และเมื่อจะลงมาเกิดเป็นมนุษย์ก็เพราะความถึงพร้อมของปัจจัย 3 ประการนี้ มาประชุมพร้อมกัน การถือกำเนิดในครรภ์ย่อมมิได้ด้วยประการฉะนี้

อนึ่ง พระพุทธเจ้ายังตรัสกะวาเสฏฐะและภารทวาชะต่อไปถึงกำเนิดของหญ้า ต้นไม้แมลงต่างๆ สัตว์ 4 เท้า สัตว์เลื้อยคลาน ปลาและสัตว์น้ำอื่นๆ สัตว์ปีก เป็นต้น ว่ารูปร่างเป็นสัณฐานของพวกสัตว์เหล่านี้ต่างกันตามกำเนิดมากมาย แต่ในหมู่มนุษย์ ไม่มีรูปร่างสัณฐานต่างกันไปตามกำเนิดมากมายนัก เช่น ต่างก็มีผม ศีรษะ ใบหู นัยน์ตา ใบหน้า จมูก ริมฝีปาก คิ้ว คอ บ่า ท้อง หลัง สะโพก ออก ซอกอวัยวะ อวัยวะสืบพันธุ์ เท้า นิ้วมือ เล็บ แขนง ขาอ่อน ผิวพรรณ หรือเสียง ก็ไม่แตกต่างกัน ในหมู่มนุษย์ไม่มีรูปร่างสัณฐานตามกำเนิดแตกต่างกันมากมายเหมือนในกำเนิดอื่น ด้วยในหมู่มนุษย์ ในสรีระของแต่ละคนไม่มีความแตกต่างกันเฉพาะตัว การเรียกกันในหมู่มนุษย์ เขาเรียกตามบัญญัติ (ม.ม. (ไทย) 13/411/514)

อนึ่ง การบัญญัติเรียกบุคคลบางครั้ง ก็เป็นไปตามอาชีพ เช่น ชาวนา ช่างศิลป์ พ่อค้า คนรับใช้ โจร ทหารอาชีพ บุโรหิต ผู้ประกอบพิธีกรรม คนเหล่านี้แม้จะถือกำเนิดในสกุลพราหมณ์ก็ไม่เรียกว่าพราหมณ์

ความจริง หากจะถือตามคติความเชื่อว่า ใครเป็นผู้ประเสริฐสุดในวรรณะ 4 พระพุทธเจ้าตรัสว่าไม่ใช่พราหมณ์ แต่เป็นวรรณะกษัตริย์ โดยทรงอ้างคำของสนิงกุมารพรหมว่า “ในหมู่ชนที่ถือ

ตระกูลเป็นใหญ่ กษัตริย์จัดว่าประเสริฐที่สุด ส่วนท่านผู้เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ จัดว่าเป็นผู้ประเสริฐที่สุดในหมู่เทวดาและมนุษย์” (ที.สี. (ไทย) 9/277/99; ม.ม. (ไทย) 13/30/22)

สรุปความว่า อภิชาติ 6 ในความหมายของลัทธินัตถิกวาท หมายถึงประเภทหรือขั้นของบุคคลจำแนกโดยหน้าที่หรือสถานภาพ 6 สถานภาพ คือโจรเป็นกัณหาภิชาติ พวกสีด้า, นักบวชเป็นนินลาภิชาติ พวกสีเขียว, นิครนถ์เป็นโลหิตาภิชาติ พวกสีแดง, คฤหัสถ์ผู้ครองเรือนเป็นหลินทาภิชาติ พวกสีเหลือง, อาชีวกเป็นสุกกาภิชาติ พวกสีขาว, นักบวชที่เคร่งวัตรปฏิบัติเป็นปรมสุกกาภิชาติ พวกสีขาวยิ่งนัก แต่ในทางพระพุทธศาสนา จัดอภิชาติเป็นเพียง 2 กลุ่ม คือกัณหาภิชาติ พวกเกิดในตระกูลต่ำ และสุกกาภิชาติ พวกเกิดในตระกูลสูง ตามต้นกำเนิดตระกูล แต่บุคคลทั้ง 2 จำพวกนี้ไม่ได้จัดใครสูงส่งหรือใครต่ำต่อยกกว่ากันโดยชาติกำเนิด แต่จัดและวัดกันที่ความประพฤติปฏิบัติถ้าปฏิบัติตามสุจริตธรรมคือกุศลกรรมบถ 10 ประการ ก็จัดเป็นสุกกาภิชาติ แต่ในทางกลับกันถ้าปฏิบัติตามทุจริตธรรมคืออกุศลกรรมบถ 10 ประการ ก็จัดเป็นกัณหาภิชาติ และไม่ว่าชาติกำเนิดจะเป็นเช่นไร หากปฏิบัติชอบจนได้บรรลุนิพพาน ก็ถือเป็นสูงสุด พ้นจากสภาวะที่สมมติเรียกว่าดำดำขาวไปโดยปริยาย เพราะก้าวล่วงโลกียธรรมก้าวสู่โลกุตตรธรรมสูงสุดนั่นเอง

อย่างไรก็ดี เรื่องอภิชาติ 6 เกี่ยวโยงกับเรื่องวรรณะ 4 คือการแบ่งชนชั้นของพวกพราหมณ์ในสมัยก่อนและสมัยพุทธกาล ทำให้การแสดงออกของบุคคลแต่ละวรรณะส่อออกมาตามสถานภาพ โดยเฉพาะพวกกษัตริย์และพราหมณ์ โดยไม่คำนึงถึงความประพฤติว่าดีหรือชั่ว เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้น จึงได้ปฏิวัติ ล้มล้างระบบวรรณะ 4 เสียสิ้น แล้วปฏิรูประบบเรียกเสียใหม่ ดังที่ตรัสกะวาเสฏฐะและภารทวาชะว่า เราเรียกบุคคลผู้ละบุญและบาปได้ทั้ง 2 ได้ล่วงพ้นกิเลสเครื่องข้องแล้ว หมดความเศร้าโศก ปราศจากอริคือกิเลส เป็น ผู้บริสุทธิ์ว่าเป็นพราหมณ์” (ม.ม. (ไทย) 13/459/579) พระพุทธเจ้าได้ตรัสต่อไปว่า “บุคคลเป็นพราหมณ์เพราะชาติตระกูลก็หาไม่ หรือไม่เป็นพราหมณ์เพราะชาติตระกูลก็หาไม่ บุคคลเป็นพราหมณ์เพราะกรรม หรือไม่เป็นพราหมณ์ก็เพราะกรรม” (ม.ม. (ไทย) 13/460/581) และตรัสสรุปว่า “บุคคลเป็นพราหมณ์ได้เพราะกรรมนี้ คือ ตบะ พรหมจรรย์ สัจญมะ ทมะ นี่เป็นคุณธรรมสูงสุดของพราหมณ์” (ม.ม. (ไทย) 13/460/582)

จะเห็นได้ว่า เรื่องชาติกำเนิด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอภิชาติ 6 หรือ วรรณะ 4 ไม่สำคัญเท่ากับการประพฤติปฏิบัติสุจริตธรรม เช่น พระองคฺุลิมาล หากถือตามอภิชาติก็เป็นพวกกัณหาภิชาติ (โจร) แต่เพราะท่าน กลับใจมาบวชในสำนักของพระพุทธเจ้า ได้ประพฤติดีปฏิบัติชอบจนบรรลุเป็นพระอรหันต์ ก็จัดเป็นจำพวก สุกกาภิชาติ ที่ไม่ดำไม่ขาว เพราะได้บรรลุถึงขั้นพระนิพพานแล้ว แต่พระเทวทัตเป็นวรรณะกษัตริย์ แม้ได้เข้ามาบวชในสำนักของพระพุทธเจ้า มีความประพฤตินอกรีตนอกรอยเป็นอกุศลกรรม ได้ประสบความวิบัติหายนะจนตายไปบังเกิดในอเวจีมหานรก เพราะฉะนั้น บุคคลควรประพฤติสุจริตธรรม เพราะนำความสุขมาให้ได้

เอกลักษณ์ของบุคคลตามจริต 6

คำว่า จริต หรือ จริยา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2553 : 188-189) แปลว่า ความประพฤติปกติ ความประพฤติซึ่งหนักไปในทางใดทางหนึ่งอันเป็นปกติประจำอยู่ในสันดาน, พื้นเพของจิต, อุปนิสัย, แบบหรือประเภทใหญ่ ๆ แห่งพฤติกรรมของคน

จริต 6 มีที่มาในสารีบุตรสูตร ว่าด้วยพระสารีบุตรกล่าวสรรเสริญพระพุทธคุณ ในสารีบุตรนิเทศ ขุททกนิกาย มหานิทเทส ตอนที่กล่าวถึงพระผู้มีพระภาคมีพระจักขุด้วยพุทธจักขุว่า

พระผู้มีพระภาคทรงทราบว่ บุคคลนี้มีราคจริต บุคคลนี้มีโทสจริต บุคคลนี้มีโมหจริต บุคคลนี้มีวิตกจริต บุคคลนี้มีสัทธาจริต บุคคลนี้มีญาณจริต พระผู้มีพระภาคย่อมตรัสสอสุภกถาแก่ บุคคลราคจริต ตรัสการเจริญเมตตาแก่บุคคลโทสจริต ย่อมทรงแนะนำบุคคลโมหจริต ให้ดำรงอยู่ในการเล่าเรียน การไต่ถาม การฟังธรรมตามกาล การสนทนาธรรมตามกาล การอยู่ร่วมกับครู ย่อมตรัสอานาปานัสสติแก่บุคคลวิตกจริต ตรัสบอกนิมิตที่น่าเลื่อมใส ความตรัสรู้ชอบของพระพุทธเจ้า ความเป็นธรรมดีแห่งพระธรรม การปฏิบัติชอบของพระสงฆ์ และศีลของตนที่น่าเลื่อมใสแก่บุคคล สัทธาจริต ย่อมตรัสธรรมอันเป็นนิมิตแห่งวิปัสสนา มีอาการไม่เที่ยง มีอาการเป็นทุกข์ มีอาการเป็นอนัตตาแก่บุคคลญาณจริต (ขุ.ม. (ไทย) 29/191/545)

ในคัมภีร์พระไตรปิฎก ไม่ได้อธิบาย จริต 6 ไว้โดยพิศดารนัก แต่มีอธิบายโดยละเอียดในภควทวิเสสซึ่งวิสุทธิมรรคของพระพุทธโฆสจารย์ ในกัมมัฏฐานคณนินเทศ อันแสดงข้อปฏิบัติเบื้องต้นก่อนที่ผู้ปฏิบัติจะลงมือปฏิบัติกรรมฐาน นั่นคือให้เข้าใจการตัดความกังวล 10 ประการ มีความกังวลเรื่องที่อยู่ ความกังวลตระกูล เป็นต้น ให้เรียนรู้กัมมัฏฐาน 2 อย่าง มีการแผ่เมตตาในเพื่อนภิกษุ เป็นต้น รวมทั้งศึกษาให้รู้ลักษณะของผู้ที่เป็นอาจารย์ที่ตนเข้าไปหา เรียนรู้ถึง จริตจริยาแล้วจึงวินิจฉัยกัมมัฏฐาน 40 ประการ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติเข้าใจเสียก่อนที่จะตัดสินใจมอบตัวลงเป็นศิษย์ของอาจารย์ท่านใด เพื่อไม่ให้เกิดความผิดพลาดและเสียใจภายหลัง

ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค ตอนพรรณนาจริตหรือจริยา ท่านจำแนกจริตเป็น 6 แล้วอธิบายต่อไปว่าจริตหรือจริยาเหล่านี้มีอะไรเป็นต้นเหตุ และจะทราบได้อย่างไรว่าบุคคลนี้เป็นคนจริตไหน จะสังเกตรู้ได้อย่างไร และสุดท้ายมีอะไรเป็นสัปปายะ คือกัมมัฏฐานอะไรเป็นที่สบายใจของบุคคลจริตนั้นๆ

เมื่อกล่าวถึงประเภทของจริต ซึ่งในคัมภีร์วิสุทธิมรรค ท่านใช้คำว่า จริยา แทน ท่านจำแนกว่าที่ชื่อว่า จริยา ได้แก่ จริยา 6 ประการ ได้แก่ (1) ราคจริยา (2) โทสจริยา (3) โมหจริยา (4) สัทธาจริยา (5) พุทธิจริยา (6) วิตกจริยา และเมื่อว่าด้วยอำนาจจริยาทั้ง 6 ประการนั้น บุคคลก็มี 6 ประเภทเหมือนกัน คือ (1) คนราคจริต (2) คนโทสจริต (3) คนโมหจริต (4) คนสัทธาจริต (5) คนพุทธิจริต (6) คนวิตกจริต ในบุคคล 6 ประเภทนั้น เพราะเหตุที่เวลากุศลเป็นไป คนราคจริต ย่อมมีศรัทธาที่แรงกล้า เพราะศรัทธาที่แรงกล้า เพราะศรัทธามีคุณที่ใกล้กับราคะ เหมือนอย่างว่าในฝ่ายกุศล ราคะย่อมผูกพัน ไม่เศร้าหมองนัก ฉะนั้น ในฝ่ายกุศล ศรัทธาก็ผูกพัน ไม่เศร้าหมองนัก ฉะนั้น ราคะย่อมแสวงหาวัตถุตาม ฉันทิ ศรัทธาก็ย่อมแสวงหาคุณมีศีลเป็นต้น ฉะนั้น ราคะไม่ยอม

สละสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล ฉันทใด ศรัทธาก็ไม่ยอมสละสิ่งที่เป็นประโยชน์เกื้อกูล ฉันทนั้น ฉะนั้น คนสัทธาจึงเป็นผู้มีส่วนเสมอกันกับคนราคะจริต

อย่างไรก็ดี เมื่อจำแนกถึงประเภทของบุคคลจริต, ต้นเหตุ, วิธีการสังเกตจริตของบุคคล และอารมณ์เป็นที่พึงพอใจ (สัปบายะ) ตามที่พระพุทธโฆสจารย์กล่าวไว้ค่อนข้างละเอียดในคัมภีร์วิสุทธิมรรคแล้ว อาจสรุปลงเป็นแต่จริตหรือจรियाได้เป็น 3 คู่ ดังนี้

1) คนราคะจริตและคนสัทธาจริต จะมีบุคลิกภาพดังนี้คือ โดยอิริยาบถ เมื่อเดินไปโดยอาการเรียบร้อยค่อยๆ วางเท้าลง วางเท้าอย่างสม่ำเสมอ ในอิริยาบถยืนและนั่ง ก็มีอาการสวยงาม หวานตาน่าเลื่อมใส ในอิริยาบถนอน จะค่อยๆ ทอดกายลงโดยเรียบร้อย ไม่รีบร้อน และนอนหลับด้วยอาการอันน่าเลื่อมใส และเมื่อปลุกตื่นก็ไม่ผลุนผลันลุกขึ้น โดยการทำงาน มักทำงานต่างๆ อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย ละเอียดลออ สะอาด สม่ำเสมอ ด้วยความตั้งใจ การแต่งตัวสุภาพเรียบร้อย ไม่ตึง ไม่หลวมเกินไป น่าเลื่อมใส โดยอาหาร ชอบอาหารที่ประณีต มีรสหวาน และเมื่อบริโภคก็จะทำคำข้าวให้กลมกล่อม ไม่ใหญ่จนเกินไป และบริโภคอย่างไม่รีบร้อน และถ้าได้อาหารที่ดีแล้วย่อมดีใจ โดยการเห็นเป็นต้น เมื่อเห็นรูปที่น่าเจริญใจแม้นิดหน่อย ก็เกิดพิศวงแลดูเสียนานๆ ดิดของอยู่ในคุณเพียงเล็กน้อย แม้จะหลีกพ้นไปแล้วก็จะไม่ประสงค์ที่จะปล่อยวาง ยังมีความอาลัยถึง แม้การได้ยิน ได้กลิ่น ได้รส ได้สัมผัส ก็เช่นเดียวกัน โดยการเกิดขึ้นแห่งธรรม อกุศลธรรม เช่น ความเสแสร้ง ความโอ้อวด ความถือตัว ความปรารถนาลามก ความมักมาก ความไม่สันโดษ ความมีแง่อน ความมีเล่ห์เหลี่ยม เป็นต้น ย่อมเกิดขึ้นมากแก่คนราคะจริตและคนสัทธาจริต

2) คนโทสจริตและคนพุทธิจริต จะมีบุคลิกภาพดังนี้คือ โดยอิริยาบถ ย่อมเดินเหมือนเอา ปลายเท้าชูดพื้นดินไป วางเท้ายกเท้าเร็ว ในอิริยาบถยืนและนั่ง ก็มีอาการแข็งกระด้าง ส่วนอิริยาบถนอน จะรีบร้อนทอดกายลงนอนอย่างเกะกะไม่เรียบร้อย และเมื่อปลุกให้ตื่นก็จะผลุนผลันลุกขึ้นและขานตอบเหมือนคนโกรธ โดยการทำงาน มักทำอย่างเร่งรีบ เคร่งเครียด แต่ไม่เรียบร้อย ไม่สม่ำเสมอ การแต่งตัวชอบแต่งรัดรูป ไม่สุภาพเรียบร้อย ไม่น่าดูน่าชม โดยอาหารชอบอาหารที่ไม่ประณีต มีรสเปรี้ยว และเมื่อบริโภคก็จะทำคำข้าวใหญ่จนเต็มปากและบริโภคอย่างรีบร้อน และถ้าได้อาหารที่ไม่ดีแล้วย่อมเสียใจ โดยการเห็นเป็นต้น เมื่อเห็นรูปที่ไม่น่าเจริญใจแม้นิดหน่อย ก็เป็นดุจว่าลำบากใจเสียเต็มทีทนแลดูนานๆ ไม่ได้ ย่อมเดือดร้อนเป็นทุกข์ในโทษแม้เพียงเล็กน้อย ไม่ถือเอาคุณแม้ที่แท้จริง แม้จะหลีกพ้นไปแล้วก็ยังปรารถนาที่จะพำอยู่นั่นเอง หลีกไปอย่างไม่อาลัยถึง แม้การได้ยิน ได้กลิ่น ได้รส ได้สัมผัส ก็เช่นเดียวกัน โดยการเกิดขึ้นแห่งธรรม อกุศลธรรม เช่น ความโกรธ ความผูกโกรธ ความลบหลู่ ความตีเสมอ ความริษยา ความตระหนี่ ย่อมเกิดขึ้นมากแก่คนโทสจริตและคนพุทธิจริต

3) คนโมหจริตและคนวิตกจริต จะมีบุคลิกภาพดังนี้คือ โดยอิริยาบถ ย่อมเดินด้วยกิริยาที่ส่ายไปข้างๆ วางเท้ายกเท้าเหมือนกับคนสะดุ้งตกใจ แม้อิริยาบถยืนและนั่ง จะมีอาการขุ่มขาม ส่วนอิริยาบถนอน จะนอนทอดกายส่ายไปข้างโน้นข้างนี้ คว่าหน้ามาก และเมื่อปลุกตื่นก็มักทำเสียงหือหืออยู่ และลุกขึ้นอย่างเชื่องช้า โดยการทำงาน มักทำงานไม่ละเอียดลออ ขุ่มขาม ไม่สะอาด

ไม่เรียบบร้อย ไม่สม่ำเสมอและไม่มีกำหนดกฎเกณฑ์ การแต่งตัวชอบหลวมๆ พระรุ้งพระรัง โดยอาหารไม่ชอบอาหารอะไรที่แน่นอน และเมื่อบริโภคก็ทำ คำข้าวให้เล็กๆ ไม่กลมกล่อม ทำเมล็ดข้าวหกรึ่ยราด ริมฝีปากเปื้อนเปรอะ บริโภคอย่างมีจิตฟุ้งซ่าน นึกพล่านไปถึงสิ่งนั้นๆ โดยการเห็นเป็นต้น เมื่อเห็นรูปอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว ย่อมอาศัยคนอื่นกระตุ้นเตือน ครั้นได้ยินคนอื่นเขานิพนทา ก็นิพนทาตาม ครั้นได้ยินคนอื่นเขาสรรเสริญก็สรรเสริญตาม ส่วนลำพังตนเองเฉยๆ ด้วยความเฉยเพราะไม่รู้ แม้การได้ยิน ได้กลิ่น ได้รส ได้สัมผัส ก็เช่นเดียวกัน โดยการเกิดขึ้นแห่งธรรม อกุศลธรรม เช่น ความหดหู่ ความเซื่องซึม ความฟุ้งซ่าน ความรำคาญใจ ความสงสัย ความยึดมั่นถือมั่นด้วยสำคัญผิด และความไม่ปล่อยวาง ย่อมเกิดขึ้นมากแก่คนโมหจริตและคนวิตกจริต (พระอภิการพรัชย์ สุขธมโม (ประสิทธิ์สุขสันต์), 2557 : 3-6)

ตามบทสรุปมติของพระพุทธโฆสจารย์ในวิสุทธิมรรคจะเห็นได้ว่า บุคคลตามจริตจัดเป็น 3 คู่ แต่ละคู่จะมีเอกลักษณ์คล้ายคลึงกันมาก คือคู่ราคจริตกับสัทธาจริต คู่โทสจริตกับพุทธิจริต และคู่มอหจริตกับวิตกจริต ซึ่งแต่ละคู่มีความแตกต่างกันเพียงเล็กน้อย เช่นฟ้าเท้าของคนราคจริต จะมีลักษณะเว้าตรงกลาง เท้าของคนโทสจริตนั้นจักปลายเท้าลง และเท้าของคนมอหจริตนั้นลงสั้น ดังนี้เท่านั้น

พระพุทธศาสนาสอนให้บุคคลต้องหมั่นฝึกฝนพัฒนาตนจนกว่าจะถึงเป้าหมายสูงสุด คือความพ้นทุกข์ ได้แก่การบรรลุพระนิพพาน บุคคลนั้นจึงจะไม่ต้องพัฒนาตนอีก และยกย่องผู้ฝึกฝนพัฒนาตนว่าเป็น ผู้ประเสริฐ ดังพุทธสุภาษิตที่ว่า “ทนต์ เสฏฺโฐ มนุสฺเสสุ” ในหมู่มนุษย์ทั้งหลาย บุคคลผู้ฝึกตนเป็น ผู้ประเสริฐ (ขุ.ธ. (ไทย) 25/321/133) ดังนั้น แม้บุคคลจะมีจริตนิสัยพื้นฐานเป็นบุคลิกภาพเช่นไร ก็สามารถจะฝึกตนและต้องฝึกฝนพัฒนาตนจนกว่าจะบรรลุเป้าหมายสูงสุดเพื่อความเป็นผู้มีบุคลิกภาพประเสริฐสุดในพระพุทธศาสนาได้

การศึกษาเปรียบเทียบในข้อแตกต่างและผลกระทบต่อสังคมระหว่างบุคคลตามอภิชาติ 6 กับ จริต 6

1.การศึกษาเปรียบเทียบในข้อแตกต่าง

1.1 แนวคิดเรื่องอภิชาติ 6 มีต้นเหตุมาจากลัทธินัตถิกาวาทของมักขลิโคสาละ ที่ว่าทุกอย่างที่มีที่เป็นอยู่เป็นเรื่องบังเอิญ หรือเป็นไปเองไม่มีเหตุปัจจัย เหมือนกับเรื่องอภิชาติ 6 ซึ่งเป็นเรื่องของสถานภาพของบุคคล เช่นเกิดเป็นโจรก็เรียกกันหาภิชาติคือพวกสิด้า ไม่มีปุพพกรรมหรือปัจจุบันกรรมทำให้เป็นโจรเช่นนั้น มันเป็นของมันเอง ไม่มีเหตุปัจจัย เมื่อคำนี้นำมาใช้ในพระพุทธศาสนาสมัยพุทธกาลก็ถูกปฏิรูป คือตีความใหม่ โดยจัดเป็น 2 กลุ่ม คือ กัณหาภิชาติ และสุกกาภิชาติ พวกแรกถือกำเนิดเกิดในตระกูลต่ำ พวกหลังโดยกำเนิดเกิดในตระกูลสูง แต่ทั้งสองจำพวกไม่ได้ถือว่าใครต่ำต้อยหรือสูงส่งกว่ากันโดยชาติกำเนิด แต่ถือเอาความประพฤติเป็นตัวตัดสิน คือ ถ้าประพฤติทุจริตธรรมก็เป็นกัณหาภิชาติ ถ้าประพฤติสุจริตธรรมก็เป็นสุกกาภิชาติ และถ้า

ประพจน์วัตรปฏิบัติอันเคร่งครัดยิ่งขึ้นไปจนถึงขั้นบรรลुพระนิพพานก็จัดเป็นปรมสุกกาภิชาติชั้นยอดยิ่ง

จะเห็นได้ว่า แม้อภิชาติ 6 จะมีกล่าวไว้ในลัทธินัตถิกวาทของมกขลโคสาละโดยไม่ว่าว่ามีเหตุปัจจัยอะไรมาปรุงแต่ง แต่ยังมีสลัดทิฐิมานะของพราหมณ์ไม่ออก คือยังอิงอาศัยสังคมาวรรณะ 4 ของพราหมณ์อยู่นั่นเอง ดังจะเห็นได้จากการจัดบุคคลไปตามสถานภาพว่าเป็นโจร เป็นนักบวช เป็นคฤหัสถ์ เป็นต้น

1.2 แนวคิดเรื่องจริต หรือจริยา 6 ไม่ปรากฏว่าเป็นแนวคิดของพราหมณ์มาก่อน จึงเป็นคำสอนใหม่ของพระพุทธศาสนาเอง ไม่ใช่คำสอนแปลงเป็นปฏิวัติคือล้มล้าง เช่นเรื่องวรรณะ 4 หรือคำสอนปฏิรูปที่ปรับปรุงใหม่ตามหลักการทางพระพุทธศาสนา เช่น มหายุญญูพิธิ ความเป็นพรหม และความเป็นพราหมณ์ เป็นต้น จริต 6 เป็นหลักการศึกษาศึกษาเอกลักษณ์ของบุคคล เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาตนตามหลักกัมมัฏฐาน และสามารถประยุกต์ใช้กับการดูแลลักษณะคน ประกอบการคบหาสมาคม, การหลีกเลี่ยง, หรือการพัฒนาคนโดยเฉพาะปรีชนและปริวารชนได้ด้วย

2. การเปรียบเทียบในเชิงผลกระทบต่อสังคม

2.1 อภิชาติ 6 ในลัทธินัตถิกวาทเพียงแต่กล่าวไว้ แต่มิได้ระบุรายละเอียด มาในชั้นอรรถกถา ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค จึงระบุชื่อไปตามสี่ทั้ง 6 ซึ่งก็หมายถึงสถานภาพของบุคคลที่สังคมบัญญัติเรียก เช่นเรียกพวกโจรว่ากัณหาภิชาติ หรือพวกอาชีวกว่าเป็นสุกกาภิชาติ เป็นต้น ระบุเป็นเพียงกลุ่มคนในสังคม ไม่ได้ระบุว่าดีหรือมีคุณงามความดีของสังคม แต่ในส่วนพระพุทธศาสนานำมาปฏิรูปจัดกลุ่มใหม่ ไม่ถือเอากำเนิดของตระกูลหรือสถานภาพสังคมมาเป็นตัวกำหนด แต่แจกเป็น 3 กลุ่มคือ ถ้าประพจน์ทุจริตรธรรม (กรรมดำ) ก็เป็นกัณหาภิชาติ ถ้าประพจน์สุจริตรธรรม (กรรมขาว) ก็เป็นสุกกาภิชาติ และสูงส่งกว่าสุกกาภิชาติธรรมดา ก็เป็นสุกกาภิชาติชั้นปรมะ ได้แก่ ผู้ปฏิบัติจนบรรลุพระนิพพาน ไม่ดำไม่ขาว เพราะเป็นขั้นก้าวล่วงทั้งกรรมดำกรรมขาวไปแล้ว ไม่มีอะไรปรุงแต่ง เป็นอสังขตธรรม ตามนัยนี้ หากพวกประพจน์ทุจริตอันเป็นพวกกัณหาภิชาติ ก็ย่อมประกอบอกุศลกรรมบถ 10 มีปามาติบาต อทินนาทาน และกาเมสุมิจฉาจาร เป็นต้น ย่อมมีผลกระทบต่อสังคมทั้งในแง่ศีลธรรมและกฎหมายบ้านเมือง ทำให้สังคมเดือดร้อนวุ่นวาย ไม่สงบสุข จำเป็นต้องมีมาตรการโดยเฉพาะทางกฎหมายมาใช้กับบุคคลพวกกัณหาภิชาติ ในทำนองตรงกันข้าม ในฝ่ายพวกสุกกาภิชาติ เป็นพวกไม่ก่อความวุ่นวายแก่สังคมให้เดือดร้อน ทำให้สังคมสงบสุข และในทำนองเดียวกัน ย่อมนำพาสังคมโดยรวมไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองไปด้วยดี

2.2 จริต 6 มีกล่าวถึงในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ในฐานะที่พระพุทธเจ้าทรงมีพระสมันตจักขุ คือทรงพิจารณาเห็นหมู่สัตว์ว่าเป็นบุคคลเช่นไร เช่นเป็นคนจริตไหน เพราะเหตุใด และควรจะแนะนำพร้าสอนอย่างไรจึงจะได้ผลสัมฤทธิ์ จะเห็นได้ว่า แม้แต่คนโมหจริต ในระดับคนทั่วไปเข้าใจว่าเป็นคนโง่เขลาเบาปัญญา พระพุทธเจ้าก็ทรงมีอุบายเทศนาโปรดเขาได้ การแนะนำสั่งสอนเป็นแบบฝึกให้เขามีสมาธิยาวขึ้น ให้มีโอกาสศึกษา เล่าเรียน อยู่ใกล้ครูอาจารย์ผู้เป็นกัลยาณมิตร ดังนี้ เป็นต้น บุคคลตามจริตอาจเป็นคนดีหรือคนชั่วได้ หากไม่ได้รับการอบรมพัฒนาในทางที่ถูกต้อง หรือเหมาะสมตามจริต เมื่อว่าโดยหลักการทางพระพุทธศาสนาก็คือการพัฒนาตาม

หลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งขยายออกไปได้เป็นมรรคมืองค์ 8 ศีลเป็นเครื่องฝึกกาย และวาจา สมาธิเป็นเครื่องฝึกใจ ปัญญาเป็นเครื่องฝึกญาณหรือความรู้ ซึ่งนำไปสู่การเห็นแจ้ง คือวิปัสสนา ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นเครื่องฝึกอบรมหรือพัฒนาตนที่สัมพันธ์เกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน ต่างเป็นห่วงโซ่ของกันและกัน คือ ศีลเป็นบาทฐานของสมาธิ สมาธิเป็นบาทฐานของปัญญา ปัญญาเป็นบาทฐานของวิปัสสนา หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า “ไม่มีศีล สมาธิไม่เกิด, ไม่มีสมาธิ ปัญญาไม่เกิด, ไม่มีปัญญา วิปัสสนาไม่เกิด” และประการสุดท้ายวิปัสสนาไม่เกิด ความเห็นแจ้งแห่งตลอดถึงพระนิพพานย่อมไม่มี บุคคลตามจริต 6 หากได้รับการฝึกอบรมพัฒนาตนดีแล้ว ย่อมอำนวยความสะดวกให้แก่สังคม นำพาให้สังคมอยู่เย็นเป็นสุขโดยแท้

โดยหลักการทางพระพุทธศาสนาแล้ว บุคคลจะดีหรือชั่วไม่ได้อยู่ที่ชาติกำเนิดหรือตระกูล แต่อยู่ที่การประพฤติปฏิบัติตามสุจริตธรรมคือกุศลกรรมบท 10 ประการ แม้ยังไม่ถึงบรรลुพระนิพพาน แต่ผลดีอันมีต่อสังคมเพราะได้คนดีส่วนมากเป็นหลักในสังคมนั้น สมดังพระดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา ภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ที่ว่า “สังคมย่อมมีทั้งคนดีและคนชั่ว การจะไปกำจัดคนชั่วให้หมดไปจากสังคมนั้นเป็นไปได้ แต่จะทำอย่างไรให้คนดีเข้ามาปกครองคนชั่ว บ้านเมืองจึงจะสงบสุขได้”

บทสรุป

แนวคิดเรื่องการแบ่งชนชั้นและประเภทของบุคคลมีในสังคมมนุษย์มาช้านานแล้ว ในอัครคัมภีร์ยูสุตรมีกล่าวถึงปฐมกำเนิดสังคมมนุษย์ก็มีชนชั้นปกครองคือกษัตริย์หรือราชากับไพร่ฟ้าประชาชนแล้ว ในสมัยก่อนพุทธกาลและสมัยพุทธกาลก็มีเรื่องการแบ่งชาติชั้นและชนชั้นของบุคคลในสังคมอย่างเห็นได้ชัด การแบ่งชนชั้นเช่นในเรื่อง อภิชาติ 6 แบ่งกลุ่มชนออกเป็น 2 กลุ่ม เรียกว่า อภิชาติ กล่าวคือกัณหาภิชาติพวกสีดำหมายถึงโจร นีลาภิชาติพวกสีเขียวได้แก่นักบวช โลหิตาภิชาติพวกสีแดงได้แก่นิครนถ์ หลินทาภิชาติพวกสีเหลืองได้แก่คฤหิษฐ์ สุกกาภิชาติพวกสีขาวได้แก่อาชีวก และปรมสุกกาภิชาติพวกสีขาวยิ่งนักได้แก่นักบวชที่เคร่งครัดวัตรปฏิบัติ การที่บุคคลถือกำเนิดในอภิชาติไหนไม่มีเหตุปัจจัย เป็นไปเอง แนวคิดนี้เป็นของลัทธิินัตถิกวาทของ เจ้าลัทธิมักขลิโคศาละ ศาสตรา่วมสมัยกับพระพุทธเจ้า ต่อมาการแบ่งชนชั้นของบุคคลตามอภิชาติได้รับอิทธิพลของวรรณะ 4 จึงจัดกลุ่มเป็น 2 ชนชั้น คือพวกที่เกิดในตระกูลต่ำเรียกว่ากัณหาภิชาติ (ชาติกำเนิดสีดำ) ส่วนพวกที่เกิดในตระกูลสูงสงเรียกว่าสุกกาภิชาติ (ชาติกำเนิดสีขาว) ในทางพระพุทธศาสนา ได้ปฏิวัติความคิดนี้ คือไม่ถือเอาชนชั้นหรือชาติชั้นของบุคคลเป็นตัวกำหนดความต่ำต้อยหรือสูงส่งของบุคคล แต่ถือเอาความประพฤติเป็นเครื่องชี้วัด หากประพฤติทุจริตก็เป็นพวกกัณหาภิชาติ หากประพฤติสุจริตก็เป็นพวก สุกกาภิชาติ ถ้าสูงส่งกว่าสุกกาภิชาติก็เป็นปรมสุกกาภิชาติ

ในเรื่องของวรรณะ 4 ก็ทำนองเดียวกัน คือพราหมณ์ถือหลักวรรณะ 4 ในการแบ่งชนชั้น ได้แก่กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร ซึ่งเป็นการแบ่งทั้งชาติชั้นและชนชั้นในสังคม พวกกษัตริย์และพราหมณ์ถือตัวว่าเกิดในตระกูลสูงสง เป็นพวกชั้นสูง พวกแพศย์เป็นชนชั้นกลาง และพวกศูทรเป็นชนชั้นต่ำ ซึ่งนำเสนอสารที่สุด ต้องถูกดูหมิ่นเหยียดหยาม เป็นทาสกรรมกร ไม่มีโอกาสได้รับการศึกษา

ขาดโอกาสยกระดับสถานภาพตนเองในชาตินี้ หากมีคณาจารย์อื่นมาสมสู่แต่งงานอยู่กินกับพวก ศุภร ลูกเกิดมาจะกลายเป็นจัญทาลทันที ซึ่ง ต่ำต้อยยิ่งกว่าพวกศุภรเสียอีก เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จ อุตฺตขึ้นมาในโลก จึงทรงปฏิวัติคือล้มล้างระบบการแบ่งชนชั้นตามวรรณะ 4 โดยสิ้นเชิง แม้ความหมายของพรหมผู้ให้กำเนิดพราหมณ์ก็ทรงปฏิรูปความหมายใหม่หมด หลักการของ พระพุทธศาสนาไม่ถือระบบชาติชั้นหรือชนชั้นโดยกำเนิดเป็นตัวตั้ง แต่ถือเอาการประพฤติปฏิบัติ เป็นตัวชี้วัดว่าใครดีใครชั่ว ใครสูงส่งใครต่ำต้อย หลักธรรมเป็นเครื่องชี้วัดได้แก่สุจริตธรรม คือ กุศลกรรมบถ 10 ประการ ในทางตรงกันข้ามได้แก่ทุจริตรธรรม คืออกุศลกรรมบถ 10 ประการ

ดังนั้น การพัฒนาบุคคลตามหลักพระพุทธศาสนา โดยไม่คำนึงถึงชาติชั้นวรรณะ จึงใช้ หลักไตรสิกขา คือศีลสมาธิปัญญา ซึ่งครอบคลุมมรรคมีองค์ 8 หรือองค์รวมกุศลกรรมบถ 10 ประการนั่นเอง ผู้ประพฤติปฏิบัติเช่นนี้จะเรียกว่าสุกกาภิชาติก็ได้ จะเรียกว่าพราหมณ์ก็ได้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การศึกษาวิจัยด้านการนำหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้เกี่ยวกับเอกลักษณ์ บุคคลลักษณะ หรืออุปนิสัยของบุคคลในทางพุทธจิตวิทยายังมีน้อย ควรที่สถาบันศึกษาที่เกี่ยวข้องจะได้ส่งเสริมสนับสนุนให้มีการศึกษาวิจัยให้มากยิ่งขึ้น รวมทั้งมีนโยบายในการจัดพิมพ์ ผลงานดังกล่าวออกเผยแพร่ด้วย

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

บทความนี้มีข้อจำกัดเรื่องขอบข่ายและขนาดจำนวนหน้า จึงขอเสนอประเด็นอื่นๆ ที่ควรศึกษาวิจัยต่อไป ดังนี้

แนวทางการพัฒนาบุคคลตามอภิชาติ 6 ด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

2.1 ผลดีและผลเสียของการจัดกลุ่มบุคคลตามอภิชาติ 6

2.2 ผลดีและผลเสียของการจัดกลุ่มบุคคลตามจริต 6

2.3 การศึกษาเปรียบเทียบอภิชาติ 6 กับ ตำรานรลักษณ์ (โหงวเฮ้ง) ของจีน

2.4 การศึกษาเปรียบเทียบอภิชาติ 6 กับ วรรณะ 4 ในพระพุทธศาสนา

บรรณานุกรม

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช 2539. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. จำนวน 4 เล่ม คือเล่มที่ 9 ที่มณีกาย สีลขันธวรรค (ที.สี.), เล่มที่ 11 ที่มณีกาย ปาฎิกวรรค (ที.ปา.), เล่มที่ 13

มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ (ม.ม.), และเล่มที่ 29 ขุททกนิกาย มหานิเทศ (ขุ.ม.).
โดยหลังชื่อคัมภีร์บอกเลขข้อและเลขหน้าตามลำดับ.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2551. **อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณอรรถกถา.**

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพุทธโฆษาจารย์. 2555. **คัมภีร์วิสุทธิมรรค ภาค 1.** ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พุทธศักราช 2555. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. 2523. **พระราชนิพนธ์สุภาสิต.** กรุงเทพมหานคร : หอวิชา
ราชานุสรณ์.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). 2553. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์
ครั้งที่ 19.** กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส.อาร์.พรีนติ้งแมสโปรดักส์ จำกัด.

ราชบัณฑิตยสถาน. 2546. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542.** กรุงเทพมหานคร :
บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น จำกัด.

_____. 2555. **พจนานุกรมศัพท์ศึกษาศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน.** กรุงเทพมหานคร :
อรุณการพิมพ์.

สอ เสถถบุตร. 2495. **New Library Model English-Thai Dictionary Revised Edition, 2nd
Ed.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สอ เสถถบุตร.

พระอธิการพรชัย สุภทมโม (ประสิทธิ์สุขสันต์). 2557. “ศึกษาเปรียบเทียบเรื่องพัฒนาการทาง
บุคลิกภาพตามทฤษฎีของ คาร์ล จี. จุง กับเวสารัชชกรณธรรมในพระพุทธศาสนา”.
**สารนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิต
วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ภาษาอังกฤษ**

Ernest R. Hilgard. 1965. **Introduction to Psychology.** New York: Harcourt Brace and
World Inc.